

**UNIVERSITATEA DE ȘTIINȚE AGRONOMICE ȘI MEDICINĂ
VETERINARĂ BUCUREȘTI**

**FACULTATEA DE MANAGEMENT, INGINERIE ECONOMICĂ
ÎN AGRICULTURĂ ȘI DEZVOLTARE RURALĂ**

TEZĂ DE DOCTORAT

**CERCETĂRI PRIVIND PERFEȚIONAREA SISTEMULUI DE
CONSULTANȚĂ AGRICOLĂ DIN ROMÂNIA ÎN VEDEREA
COMPATIBILIZĂRII CU SISTEMELE PRACTICATE ÎN
ȚĂRILE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ**

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. IOAN-NICOLAE ALECU

DOCTORAND:

SIMONA PARANICI

BUCUREȘTI, 2008

CUPRINS

INTRODUCERE	1
CAPITOLUL I	
GENERALITĂȚI PRIVIND CONSULTANȚA AGRICOLĂ	8
1.1. Originea și definiția termenului de consultanță.....	8
1.2. Istoricul și evoluția activității de consultanță agricolă pe plan mondial.....	9
1.3. Începuturile și evoluția activității de consultanță agricolă în țara noastră.....	21
1.4. Importanța activității de consultanță pentru agricultură.....	25
1.5. Necesitatea activității de consultanță în agricultură.....	26
1.6. Principiile care stau la baza consultanței agricole.....	28
1.7. Tipuri de consultanță agricolă.....	31
1.7.1. Consultanța individuală.....	31
1.7.1.1. Avantajele și dezavantajele consultanței individuale.....	32
1.7.1.2. Cerințele impuse unui consultant în cadrul procesului de consultanță individuală.....	33
1.7.1.3. Forme ale consultanței individuale.....	34
1.7.2. Consultanța de grup.....	37
1.7.2.1. Avantajele și dezavantajele consultanței de grup.....	38
1.7.2.2. Metode utilizate în cadrul consultanței de grup.....	38
1.7.3. Consultanța de masă.....	46
1.7.3.1. Consultanța prin intermediul mass-mediei.....	46
1.7.3.2. Târgurile și expozițiile agricole și rurale.....	53
CAPITOLUL II	
ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII DE CONSULTANȚA AGRICOLĂ PE PLAN EUROPEAN ȘI MONDIAL	55
2.1. Organizarea activității de consultanță agricolă în țările foste comuniste.....	55
2.1.1. Organizarea activității de consultanță agricolă în Polonia.....	55
2.1.2. Organizarea activității de consultanță agricolă în Cehia.....	58
2.1.3. Organizarea activității de consultanță agricolă în Lituania.....	59

2.1.4. Organizarea activității de consultanță agricolă în Slovenia.....	70
2.1.5. Organizarea activității de consultanță agricolă în Ungaria.....	74
2.1.6. Organizarea activității de consultanță agricolă în Bulgaria.....	77
2.2. Organizarea activității de consultanță agricolă în unele țări din UE 15.....	80
2.2.1. Organizarea activității de consultanță agricolă în Marea Britanie.....	80
2.2.1.1. <i>Serviciul de Consultanță și Dezvoltare Agricolă (ADAS)</i>	80
2.2.1.2. <i>Colegiul Scoțian de Agricultură (SAC) - Scoția</i>	84
2.2.2. Organizarea activității de consultanță agricolă din Germania.....	88
2.2.2.1. <i>Serviciul de consultanță agricolă bavarez</i>	89
2.2.2.2. <i>Compania de consultanță Agricolă și Hidrotehnică - AHT International GmbH Management & Engineering</i>	92
2.2.3. Organizarea activității de consultanță agricolă în Olanda.....	94
2.2.4. Organizarea activității de consultanță agricolă în Franța.....	100
2.2.5. Organizarea activității de consultanță agricolă în Danemarca.....	106
2.3. Modele de organizare a serviciului de consultanță agricolă la nivel mondial.....	114
2.3.1. Organizarea activității de consultanță agricolă în S.U.A.....	114
2.3.2. Organizarea activității de consultanță agricolă în Canada.....	121

CAPITOLUL III

EVOLUȚIILE STRUCTURALE ALE AGRICULTURII ROMÂNEȘTI ÎN

PERIOADA 1989-2006	127
3.1. Agricultura românească în perioada 1989-1997.....	127
3.2. Agricultura românească în perioada 1998-2006.....	133
3.2.1. Dimensiunea exploatațiilor.....	133
3.2.2. Situația demografică și forța de muncă din agricultură.....	136
3.2.3. Locul agriculturii în economia națională.....	139
3.2.3.1. <i>Evoluția principalilor indicatori macrosectoriali</i>	139
3.2.4. Principalele sectoare ale agriculturii.....	145
3.2.4.1. <i>Producția agricolă vegetală</i>	145
3.2.4.2. <i>Analiza comparativă a principalelor rezultate din sectorul vegetal cu țările Uniunii Europene</i>	162

3.2.3. Producția animalieră.....	163
3.2.4.4. Analiza comparativă a producției animale cu cea din statele membre ale Uniunii Europene.....	172
3.2.5. Evoluția agriculturii ecologice în România.....	175
3.3. Concluzii privind evoluția agriculturii românești în perioada analizată.....	186

CAPITOLUL IV

ANALIZA ACTIVITĂȚII DE CONSULTANȚĂ AGRICOLĂ

DIN ȚARA NOASTRĂ.....	189
4.1. Obiectul general de activitate al Agenției Naționale de Consultanță Agricolă.....	190
4.2. Atribuții și responsabilități ale Agenției Naționale de Consultanță Agricolă.....	190
4.3. Activități organizate și servicii oferite de către A.N.C.A.....	191
4.4. Strategia Agenției Naționale de Consultanță Agricolă.....	194
4.5. Relațiile funcționale în structura de organizare a A.N.C.A.....	195
4.6. Relații funcționale în structura de organizare a O.J.C.A.....	197
4.6.1. Direcția de formare profesională și asociații de producători.....	199
4.6.2. Direcția de asistență tehnică și dezvoltarea fermei.....	202
4.7. Programe de colaborare internațională	209

CAPITOLUL V

DIRECȚII DE DEZVOLTARE A CONSULTANȚEI AGRICOLE ÎN ȚARA NOASTRĂ, ÎN VEDEREA COMPATIBILIZĂRII CU SISTEMELE EUROPENE DE CONSULTANȚĂ.....

DE CONSULTANȚĂ.....	215
5.1. Noi abordări privind consultanța agricolă.....	215
5.1.1. Utilizarea tehnicilor moderne de informare și comunicare.....	216
5.2. Impactul noilor abordări ale extensiei.....	218
5.3. Direcții de reformă a sistemului public de consultanță agricolă din România.....	223
CONCLUZII.....	233
ANEXE.....	246
BIBLIOGRAFIE.....	256

INTRODUCERE

Serviciile de consultanță (extensie) agricolă reprezintă un element vital în domeniul transferului informațional și tehnologic în agricultură, oferind fluxuri de informații care pot contribui la îmbunătățirea nivelului de trai al fermierilor și al populației din mediul rural. Din această cauză, majoritatea guvernelor și agențiilor de dezvoltare internaționale recunosc necesitatea sprijinirii și dezvoltării extensiei agricole.

După o perioadă de indiferență, serviciile de consultanță agricolă au revenit în forță în agenda dezvoltării mondiale. Pe lângă funcția convențională de furnizare a cunoștințelor pentru îmbunătățirea productivității agricole, se așteaptă ca serviciile de consultanță agricolă să îndeplinească diferite funcții noi, precum: asocierea micilor fermieri la piețele de export, promovarea tehnicilor de producție durabile față de mediu, provocări legate de sănătate care afectează agricultura. De aceea, se așteaptă ca Raportul privind dezvoltarea mondială din 2008 să recunoască rolul și provocările unei evoluții efective a serviciilor de consultanță agricolă în următoarele decenii.

Serviciile furnizate de extensia agricolă au atribute importante privind binele public. De aceea, nu este deloc surprinzător faptul că există mai mult de o jumătate de miliard de agenți de extensie, de diferite tipuri și cu diferite competențe în întreaga lume, cei mai mulți având finanțare publică și statut de funcționari publici. Aproximativ 90% din personalul de extensie din întreaga lume se află în țările în curs de dezvoltare, chiar dacă raportul fermieri-agenți de extensie este mai favorabil în țările industrializate.

Amplarea investiției în extensie, în cele mai multe țări, este similară cu cea pentru cercetare agricolă, de care se presupune că este strâns legată, astfel încât reprezintă o componentă esențială în efortul de dezvoltare agricolă.

Furnizarea și finanțarea, în mod eficient și durabil, a serviciilor de consultanță agricolă, se confruntă cu dificultăți majore care sunt asociate cu: nivelul și complexitatea operațiunilor de extensie; dependența succesului extensiei de contextul mai larg al politicii; problemele care apar din interacțiunea nu tocmai ideală dintre extensie și sistemul de generare a cunoștințelor; problemele profunde ale posibilităților de cointerese ale angajaților din extensie; angajamentul politic de cele mai multe ori redus în sprijinirea extensiei publice; împovărarea frecventă cu obligații

publice pe lângă cele legate de transferul de cunoștințe; dificultățile grave legate de instabilitatea politicilor fiscale întâlnite în multe țări. Mai mult, deoarece mulți factori afectează în mod complex și contradictoriu, performanța agriculturii, este dificil de urmărit relația dintre informațiile de extensie și impactul acestora la nivel de ferme.

În ultimele decenii, în încercarea de a depăși aceste probleme larg acceptate, au apărut mai multe forme specifice de operațiuni de extensie.

Noile abordări privind furnizarea și finanțarea serviciilor de consultanță agricolă includ: descentralizarea până la nivelurile inferioare, implicarea asociațiilor de fermieri și a organizațiilor neguvernamentale, subcontractarea serviciilor de extensie, parteneriatele public-privat, privatizarea, includerea serviciilor de consultanță în alte tipuri de contracte și extinderea tipurilor de metode de consultanță aplicate, inclusiv folosirea tehnologiilor moderne de informare și comunicare.

Descentralizarea serviciilor de extensie păstrează caracteristicile de furnizare a serviciilor publice dar transferă structurilor administrative locale responsabilitatea furnizării (la nivel de district, regiune, etc.), în diverse moduri.

Organizațiile de fermieri pot juca un rol și mai important în abordările de descentralizare atunci când funcțiile de extensie intră în responsabilitatea asociațiilor de fermieri și nu sunt doar descentralizate către structurile administrative locale. Este posibil ca această abordare să aibă un impact mai mare asupra responsabilizării, deoarece angajatul reprezintă și mai mult clientela și astfel stimulentele pentru o calitate ridicată a serviciului sunt mai bune.

O altă abordare legată de implicarea sectorului privat este aceea legată de parteneriatele public-privat, prin care o companie privată și o agenție publică finanțează și furnizează în comun servicii de consultanță, ca în cazul Indiei.

Pe lângă dezvoltarea noilor aranjamente instituționale pentru finanțarea și furnizarea serviciilor de consultanță agricolă, metodele de consultanță au devenit de asemenea mai diverse și includ, de exemplu, metode de extensie participative și bazate pe grupuri. O abordare care câștigă din ce în ce mai mult teren este cea cunoscută sub denumirea de școli practice pentru fermieri (*Farmer Field School – FFS*) care a fost creată inițial ca o metodă de a introduce cunoștințe despre controlul integrat al dăunătorilor (*integrated pest management - IPM*) care să fie oferite crescătorilor de orez din Asia.

De mult timp, serviciile de consultanță (extensie) agricolă au fost considerate drept un factor important în promovarea dezvoltării agricole. De aceea, Raportul

privind dezvoltarea mondială din 2008 (WDR), *Agricultura pentru dezvoltare*, trebuie să recunoască rolul extensiei și provocările legate de evoluția sa eficientă în următoarele decenii. Termenii servicii de consultanță agricolă și extensie agricolă se referă la întregul set de organizații care sprijină și facilitează rezolvarea problemelor oamenilor implicați în producția agricolă și obținerea de informații, abilități și tehnologii prin care să-și îmbunătățească viața.

Din perspectiva politicii de dezvoltare, investiția în serviciile de extensie sau facilitarea extensiei neguvernamentale reprezintă instrumente potențiale importante pentru îmbunătățirea productivității agricole și creșterea veniturilor fermierilor.

Pe lângă obiectivul „clasic” al serviciilor de consultanță agricolă, de îmbunătățire a productivității agricole, serviciile de consultanță pot juca de asemenea un rol important în situația impusă de noile provocări cu care se confruntă agricultura: modificări în sistemul alimentar și agricol global, inclusiv dezvoltarea supermarketurilor și importanța crescută a standardelor și etichetelor; creșterea gradului de angajare rurală în alte domenii decât agricultura și sectorul agroalimentar; limitări impuse de problemele de sănătate care afectează viața rurală; deteriorarea bazei de resurse naturale și nevoia în creștere de a face față schimbărilor climatice.

Extensia joacă de asemenea un rol important în a ajuta cercetarea să creeze o tehnologie adaptată condițiilor agroecologice și resurselor fermierilor. Astfel, extensia are un rol dublu: facilitează atât adoptarea tehnologiei cât și adaptarea acesteia la condițiile locale. Mai mult, s-a recunoscut din ce în ce mai mult în ultimii ani că inovațiile importante, de exemplu, cele relevante pentru managementul resurselor naturale, sunt dezvoltate mai mult de fermierii înșiși și nu de stațiunile de cercetare agricolă. Serviciile de consultanță agricolă pot juca un rol important în promovarea răspândirii inovațiilor descoperite de fermieri.

Majoritatea personalului de extensie din țările în curs de dezvoltare este finanțată și angajată de sectorul public. Totuși, eforturile reformei în sectorul public, care au inclus descentralizarea, recuperarea costurilor și externalizarea și implicarea crescută a sectorului privat și a celui de-al treilea sector (organizații neguvernamentale, organizațiile fermierilor) au dus la apariția unor forme diferite de servicii de consultanță agricolă. Deoarece toate formele au avantaje și dezavantaje, identificarea opțiunilor care se potrivesc cel mai bine reprezintă o sarcină importantă pentru dezvoltarea politicilor de extensie, pentru a sprijini eficient strategia de dezvoltare agricolă a unei țări din punct de vedere al costurilor, luând în considerație

condițiile specifice ale țării.

În contextul prezentat anterior, al importanței acordate la nivel mondial serviciilor de consultanță agricolă, și al noilor abordări privind reformarea sistemelor tradiționale de consultanță, teza de doctorat intitulată „**Cercetări privind perfecționarea sistemului de consultanță agricolă din România în vederea compatibilizării cu sistemele practicate în țările din Uniunea Europeană**” se constituie într-o încercare de radiografiere a sistemului național de consultanță agricolă din România, prin comparație cu modelele europene și mondiale de consultanță agricolă. De asemenea s-a încercat identificarea opțiunilor care se potrivesc cel mai bine condițiilor locale, precum și stabilirea direcțiilor de reformă posibil de urmat, pentru ca sistemul de consultanță agricolă din România să poată fi compatibil cu cele europene.

Lucrarea de doctorat este structurată în 5 capitole, urmate de concluzii, după cum urmează:

Capitolul I „Generalități privind consultanța agricolă”

Capitolul II „Organizarea activității de consultanță agricolă pe plan european și mondial”

Capitolul III „Evoluțiile structurale ale agriculturii românești în perioada 1989-2006”

Capitolul IV „Analiza activității de consultanță agricolă din România”

Capitolul V „Direcții de dezvoltare a consultanței agricole în țara noastră, în vederea compatibilizării cu sistemele europene de consultanță”

Primul capitol al lucrării prezintă aspecte legate de istoricul și evoluția activității de consultanță agricolă pe plan mondial, precum și modul cum aceasta s-a manifestat în România, în perioada de dinaintea revoluției din 1989. Alte aspecte analizate sunt cele legate de importanța și necesitatea consultanței pentru agricultură, principiile care stau la baza consultanței agricole precum și tipurile de consultanță agricolă, punându-se accentul pe metoda de consultanță individuală. Această metodă, deși este foarte costisitoare, constituie una dintre metodele cele mai importante de consultanță deoarece, în anumite probleme, îi permite consultantului să combine informațiile pe care le deține, cu cele ale agricultorului, făcându-l conștient pe agricultor de rolul pe care-l are în luarea deciziei finale.

Fermierii preferă discuțiile individuale de consultanță ca metodă de lucru

specifică serviciului de consultanță, de aceea multe centre de consultanță din lume alocă acestora cea mai mare parte din timpul de consultanță.

Capitolul II al lucrării se constituie într-o analiză a sistemelor de consultanță agricolă practicate în diferite țări europene - țări foste comuniste și câteva țări membre U E 15. Analiza efectuată evidențiază câteva aspecte importante:

- Dintre țările foste comuniste, Polonia este țara cu cel mai puternic sistem de consultanță agricolă. Ea a avut ca model țările vest-europene cu sisteme publice de consultanță: Danemarca, Germania, Olanda și Austria. Reorganizarea din 1991 a serviciului de extensie, în concordanță cu evoluțiile economiei, a constat în înființarea în toate cele 49 de provincii ale Poloniei, a Centrelor de Instruire Agricolă (ODR). Structura organizatorică a sistemului polonez de extensie agricolă cuprinde 3 niveluri de ierarhizare: național, provincial și raional.

Actualmente, în Polonia consultanța agricolă este furnizată de:

- Serviciile publice de consultanță;
- Asociațiile de fermieri ;
- Firme private de consultanță.

Sistemul public de consultanță are însă rolul dominant în Polonia, serviciile sale fiind oferite tuturor fermierilor prin centrele regionale de consultanță agricolă (ASC). În prima jumătate a anului 2005 unitățile de consultanță aveau 5600 de angajați, din care mai bine de 200 erau angajați la Centrul de consultanță din Brwinow. În Polonia unui consultant îi revin 470 de ferme.

- O altă țară, cu un sistem de consultanță bine pus la punct, este Letonia. Serviciul Lituanian de Consultanță Agricolă a fost fondat pe 1 iunie 1993. Pe 3 iunie 1997, Serviciul de Consultanță a fost reorganizat, devenind instituție publică non-profit - Serviciul Lituanian de Consultanță Agricolă.

Deprinderea cu serviciile de consultanță aplicate în diferite țări a necesitat o perioadă lungă de timp, dar modelul ales și adaptat a fost acela al Danemarcei.

- Dintre țările membre UE 15 pot fi remarcate, datorită tradiției îndelungate în ceea ce privește organizarea sistemelor de consultanță, Marea Britanie, Olanda, Germania, Danemarca, Franța. Ele au constituit modele pentru celelalte țări europene și nu numai.

Capitolul III al lucrării prezintă evoluția agriculturii românești în perioada 1989-2006, perioadă premergătoare și postmergătoare înființării Agenției Naționale de Consultanță Agricolă (A.N.C.A.).

În urma analizei efectuate s-au evidențiat următoarele aspecte:

- Ca urmare a transformărilor ce au avut loc în ultimii ani, agricultura românească a suferit modificări cantitative și calitative în domeniul legislativ, juridic, economic și social, cu efecte nefavorabile pe termen mediu și lung.

- Obținerea de producții scăzute la hectar și pe cap de animal, au avut ca efect, resimțit de întreaga populație, scăderea consumului pe locuitor. De asemenea, producțiile scăzute au condus la scăderea capacităților de producție în agricultură. Lipsa cointeresării agricultorilor, sistemul de creditare și politicile bancare și-au manifestat influența negativă asupra unităților agricole. De asemenea, situația climatică din perioada analizată, cu geruri mari iarna, urmate de dezgheț brusc și inundații primăvara și secetă prelungită vara a contribuit negativ la situația agriculturii.

- O situație relativ bună se constată în privința efectivului de animale, care pe parcursul intervalului analizat a avut în general o ușoară tendință de creștere, la aproape toate speciile de animale analizate în perioada 2000 – 2006.

- În domeniul agriculturii organice s-au înregistrat progrese, în sensul creșterii suprafețelor cultivate în *regim ecologic*, al producțiilor obținute, al exportului și al numărului operatorilor în acest domeniu.

În capitolul IV al lucrării este prezentată organizarea sistemului național de consultanță agricolă, care are ca dată de naștere anul 1998.

A.N.C.A. este organizată și funcționează ca instituție de specialitate a administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale, finanțată de la bugetul de stat și din venituri proprii.

Sistemul de consultanță agricolă din țara noastră este organizat sub forma unei structuri piramidale pe trei niveluri:

- Național – A.N.C.A.;
- Județean – O.J.C.A. (Oficiile Județene de Consultanță Agricolă);
- Local – C.L.C.A. (Centre Locale de Consultanță Agricolă).

Agenția Națională de Consultanță Agricolă are ca obiect de activitate:

- organizarea acțiunilor gratuite de popularizare, consultanță, asistență tehnică, instruire și pregătire profesională ;

- promovarea și punerea în practică a strategiei și programelor Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale, inclusiv a programelor de cooperare internațională;
- sprijinirea producătorilor agricoli în accesarea fondurilor structurale și a fondurilor din bugetul național;
- acordarea de consultanță investitorilor străini în vederea identificării posibilităților și oportunităților de investiții în agricultura românească.

Tot în acest capitol au mai fost prezentate:

- Atribuțiile și responsabilitățile Agenției Naționale de Consultanță Agricolă
- Activitățile organizate și serviciile oferite de către A.N.C.A.
- Strategia Agenției Naționale de Consultanță Agricolă
- Relațiile funcționale în structura de organizare a A.N.C.A.
- Relații funcționale în structura de organizare a O.J.C.A.
- Programe de colaborare internațională

Ultimul capitol al lucrării se constituie într-o încercare de identificare a direcțiilor de reformă posibil de urmat de către consultanța agricolă din România, pentru a putea contribui la performanțele agriculturii românești și la prosperitatea lucrătorilor din acest sector extrem de important al economiei.

Majoritatea țărilor membre UE au un sistem de consultanță agricolă public dar și mixt (public și privat), finanțat în parte de către stat și în parte de către organizațiile fermierilor. Un studiu efectuat de DEFRA (Marea Britanie) arată că 17 state membre UE urmează să-și ajusteze vechiul sistem de consultanță cu cerințele Regulamentului (EC)1782/2003, dar 3 state încă nu sunt decise. Aceste noi cerințe fac referire la faptul că fermierii pot adera la un sistem de consultanță public sau privat iar activitatea de consultanță trebuie să respecte cerințele statutare de management și pe cele de bune practici agricole și de mediu, prevăzute de P.A.C.

Faptul că decizia privind direcția de reformă pe care o va urma sistemul de consultanță din țara noastră, va fi una politică, este dinainte știut, dar nu trebuie uitat că țări foste comuniste ca Polonia, Ungaria, Letonia, care au avut ca modele țările europene cu tradiție în domeniul consultanței agricole, au obținut deja rezultate satisfăcătoare, în sensul organizării unor sisteme eficiente de consultanță agricolă.